

Sygn. akt III UK 140/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania P. Sp. z o.o. w W.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W.

z udziałem J. D.

o wydanie zaświadczenia w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 8 października 2020 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 13 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 czerwca 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. odmówił wydania „P.” Spółce z o.o. w W. (dalej jako: wnioskodawca) zaświadczenia potwierdzającego polskie ustawodawstwo w zakresie ubezpieczeń

społecznych pracownika tej Spółki J. D., wykonującego pracę we Francji w okresie od 17 września 2012 r. do 21 grudnia 2012 r.

W wyroku z dnia z 18 maja 2015 r., sygn. akt VIII U (...), Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. oddalił odwołanie wnioskodawcy od powyższej decyzji organu rentowego.

W wyroku z dnia 25 maja 2016 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) uwzględnił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 18 maja 2015 r., sygn. akt VIII U (...), i zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego z 11 czerwca 2013 r. w ten sposób, że nakazał wydanie wnioskodawcy zaświadczenia A1 potwierdzającego, że zainteresowany J. D. w okresie wykonywania pracy na terytorium Francji w okresie od 17 września 2012 r. do 21 grudnia 2012 r. podlegał polskiemu ustawodawstwu w zakresie ubezpieczeń społecznych.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego III AUa (...) organ rentowy zaskarżył skargą kasacyjną.

Wyrokiem z dnia 19 września 2017 r., II UK 648/16 (ze zdaniem odrębnym), Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. Sąd Najwyższy przyjął, że zainteresowany pracownik nie spełniał wymogu pozostawania w ubezpieczeniu społecznym przez minimum miesiąc przed datą delegowania, bowiem jego przerwa w ubezpieczeniu przed tą datą wynosiła 17 dni i dopiero umowa zawarta z wnioskodawcą sprawiła, że zainteresowany ponownie nabył tytuł do ubezpieczenia. W uzasadnieniu wskazano, że zainteresowany nie spełnia z tej przyczyny przesłanek określonych w przepisach art. 12 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/04 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. UE Polskie wydanie specjalne Rozdział 05, Tom 05, s. 72 ze zm.; dalej jako: rozporządzenie nr 883/04 lub rozporządzenie podstawowe) oraz art. 14 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/09 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/04 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. UE L Nr 284, s. 1 ze zm.; dalej jako: rozporządzenie nr 987/09 lub rozporządzenie

wykonawcze), a zatem nie jest możliwe wydanie zaświadczenia o podleganiu polskiemu ubezpieczeniu społecznemu na druku A1; zatem rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego powinno być całkowicie odmienne od zawartego w zaskarżonym wyroku.

W wyroku z dnia 13 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...), po ponownym rozpoznaniu sprawy, oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 18 maja 2015 r., sygn. akt VIII U (...). Sąd drugiej instancji ustalił, że zainteresowany pracownik od 1 sierpnia 2012 r. do 31 sierpnia 2012 r. pobierał zasiłek chorobowy po ustaniu zatrudnienia, od 1 września do 16 września 2012 r. nie podlegał ubezpieczeniom społecznym. Do czasu delegowania przez wnioskodawcę (do dnia 17 września 2012 r.) przerwa w ubezpieczeniu społecznym zainteresowanego wyniosła 17 dni.

Sąd powołał regulacje określone w art. 12 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 w związku z art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009. Według Sądu Apelacyjnego z treści tych przepisów wynika, że sam fakt, iż zainteresowany nie przekroczył okresu 24 miesięcy zatrudnienia we Francji i nie został tam wysłany w miejsce innej osoby, której upłynął okres skierowania, nie jest wystarczający do podlegania polskim przepisom ubezpieczenia społecznego. Konieczne jest jeszcze uznanie, że bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia we Francji podlegał już ustawodawstwu państwa polskiego. Przy czym wymóg bezpośredniego podlegania przed rozpoczęciem zatrudnienia, można uważać za spełniony, jeśli dana osoba podlega, przez co najmniej miesiąc ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym pracodawca ma swoją siedzibę. Sąd ustalił, że zainteresowany nie podlegał polskiemu ustawodawstwu w zakresie zabezpieczenia społecznego bezpośrednio przed podjęciem pracy we Francji. Na wnioskodawcy spoczywał ciężar wykazania przeciwności, czyli podlegania przez zainteresowanego bezpośrednio przed oddelegowaniem ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych, jednak nie przedstawił żadnych dowodów potwierdzających tę okoliczność. Sąd drugiej instancji podzielił pogląd Sądu Najwyższego, że wymóg pozostawania w polskim systemie ubezpieczeń społecznych przez osobę zatrudnioną przez polskiego pracodawcę w celu oddelegowania jej do wykonywania pracy w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, określony jako podleganie bezpośrednio

przed rozpoczęciem zatrudnienia ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca, oznacza posiadanie przez pracownika w okresie poprzedzającym delegowanie statusu ubezpieczonego w Polsce (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2016 r., II UK 255/14, LEX nr 2069443).

Według Sądu zainteresowany pracownik nie tylko nie spełniał wymogu pozostawania w ubezpieczeniu społecznym przez minimum miesiąc przed datą delegowania, bowiem jego przerwa w ubezpieczeniu przed tą datą wynosiła 17 dni, ale również w ogóle nie był osobą ubezpieczoną bezpośrednio przed delegowaniem i dopiero umowa zawarta z wnioskodawcą sprawiła, że zainteresowany ponownie nabył tytuł do ubezpieczenia. W konkluzji Sąd uznał, że nie został spełniony konieczny warunek do ustalenia ustawodawstwa polskiego jako właściwego dla okresu pracy we Francji.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego III AUa (...) wnioskodawca zaskarżył skargą kasacyjną. W skardze opartej na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono naruszenie art. 12 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w związku z art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009 przez ich niezastosowanie wskutek nieprawidłowej wykładni przesłanki bezpośredniego podlegania przez pracownika przed oddelegowaniem ustawodawstwu państwa, w którym pracodawca ma siedzibę, czego następstwem było przyjęcie, iż zainteresowany w niniejszej sprawie J. D. nie podlegał bezpośrednio przed oddelegowaniem polskiemu ustawodawstwu w zakresie systemu zabezpieczeń społecznych, podczas gdy przerwa w ubezpieczeniu wyniosła 17 dni, a zatem zainteresowany spełnił warunek podlegania ustawodawstwu polskiemu bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia w Spółce.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 398²⁰ k.p.c. Sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. Nie można oprzeć skargi kasacyjnej od orzeczenia wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2018 r., I CSK 632/17, Legalis nr 1831119, wyrażono pogląd, że możliwość odstąpienia od wykładni prawa dokonanej przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku uchylającego jest dopuszczalna tylko w razie następczej zmiany stanu faktycznego lub prawnego. Jako zmianę stanu prawnego traktuje się również odmienną wykładnię wynikającą z późniejszej uchwały Sądu Najwyższego, która ma moc zasady prawnej, uchwały pełnego składu, składu połączonych izb oraz składu całej izby.

W ocenie obecnego składu Sądu Najwyższego również zmiana stanu prawnego wywołana wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego umożliwia odmienną wykładnię relewantnej kwestii.

W wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 lipca 2019 r. w sprawie C-620/17 mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Székesfehérvári Törvényszék (sąd w Székesfehérvár, Węgry) w postępowaniu: Hochtief Solutions AG Magyarország Fióktelepe przeciwko Fővárosi Törvényszék, zajęto stanowisko, że zasady równoważności i skuteczności należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie obowiązywaniu uregulowania państwa członkowskiego niedopuszczającego zmiany mającego powagę rzeczy osądzonej wyroku sądu tego państwa członkowskiego, który orzekł w przedmiocie skargi o stwierdzenie nieważności aktu instytucji zamawiającej, bez rozpatrzenia kwestii, której zbadanie przewidywał wcześniejszy wyrok Trybunału, wydany w odpowiedzi na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony w ramach postępowania w przedmiocie tej skargi o stwierdzenie nieważności. Jednakże jeśli obowiązujące krajowe normy proceduralne obejmują możliwość dokonania przez sąd krajowy zmiany orzeczenia mającego powagę rzeczy osądzonej, aby doprowadzić do zgodności sytuacji stworzonej wskutek tego wyroku z wcześniejszym prawomocnym krajowym orzeczeniem sądowym, które było już znane sądowi

wydającemu ten wyrok, jak również stronom w postępowaniu zakończonym tym wyrokiem, wówczas rozwiązanie to zgodnie z zasadami równoważności i skuteczności, stosowane na takich samych warunkach, musi przeważać, aby doprowadzić do zgodności sytuacji z prawem Unii w wykładni nadanej wcześniejszym wyrokiem Trybunału.

Zdaniem Sądu Najwyższego cytowany wyrok odnosi się wprawdzie do możliwości wznowienia postępowania po wydaniu prawomocnego wyroku, jednak *mutatis mutandis* może mieć zastosowanie także do postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej po wydaniu prawomocnego wyroku. Wziąć należy pod uwagę, że nie ma zasadniczej różnicy między mocą wiążącą orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Zasada ochrony praw jednostki wywodzonych z prawa Unii Europejskiej, zasada skuteczności prawa UE, istnienie procedury wznowiania postępowania w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego (art. 401-403 k.p.c.) i zasada równego traktowania wymagają, aby orzeczenie TSUE mogło stanowić podstawę do ponownej oceny stanu prawnego i umożliwiała merytoryczną ocenę materialnej podstawy skargi kasacyjnej.

Z tego względu Sąd Najwyższy uznał, że możliwość odstąpienia od wykładni prawa dokonanej przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku uchylającego zaskarżony wyrok i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania jest dopuszczalna przy ponownym rozpoznaniu sprawy lub skargi kasacyjnej, w sytuacji dokonania po wyroku Sądu Najwyższego odmiennej wykładni prawa przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (art. 398²⁰ k.p.c.).

Konstatacje te implikują następującą ocenę skargi kasacyjnej „P.” Spółki z o.o. w W..

Od dnia 1 maja 2010 r., kwestie dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego uregulowane zostały w przepisach rozporządzenia nr 883/04 oraz rozporządzenia nr 987/09. W myśl art. 11 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, osoby, do których stosuje się to rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego Państwa Członkowskiego. Przepis ten wyraża generalną zasadę podlegania ustawodawstwu jednego państwa członkowskiego. Oznacza to z jednej strony, że osoba przemieszczająca się w obrębie Unii nie

może być pozbawiona ochrony socjalnej (wyłączona z systemu zabezpieczenia społecznego jakiegokolwiek państwa członkowskiego), z drugiej natomiast strony nie jest dopuszczalne podwójne obciążanie zainteresowanego z racji konieczności podlegania systemowi zabezpieczenia społecznego więcej aniżeli jednego państwa członkowskiego.

Wyjątek od zasady *lex loci laboris* zawarty jest w art. 12 rozporządzenia nr 883/2004, który w ust. 1 stanowi, że osoba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu pracodawcy, który normalnie prowadzi tam swoją działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego do wykonywania pracy w imieniu tego pracodawcy, nadal podlega ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego, pod warunkiem, że przewidywany czas takiej pracy nie przekracza 24 miesięcy i że osoba ta nie jest wysłana, by zastąpić inną delegowaną osobę.

Początkowo w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano – tak jak w zaskarżonym wyroku - że „podleganie ustawodawstwu państwa członkowskiego” (państwa wysyłającego) w rozumieniu art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego oznacza posiadanie statusu osoby ubezpieczonej na podstawie ustawodawstwa tego państwa członkowskiego, czyli - w przypadku Polski - spełnianie kryteriów wymaganych do objęcia ubezpieczeniem społecznym na podstawie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego: z 6 sierpnia 2013 r., II UK 116/13, OSNP 2014 nr 5, poz. 73).

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2018 r., II UK 650/16, wyrażono jednak pogląd, że podleganie ustawodawstwu państwa członkowskiego w rozumieniu art. 14 ust. 1 rozporządzenia 987/09 w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia 883/04, bezpośrednio przed rozpoczęciem delegowania do pracy w innym państwie Unii Europejskiej, oznacza w przypadku Polski, nie tylko podleganie ubezpieczeniu społecznemu na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, ale również podleganie systemowi zabezpieczenia społecznego, obejmującego również ubezpieczenie zdrowotne, zasiłki chorobowe, zasiłki dla bezrobotnych oraz szeroko rozumiane świadczenia rodzinne. Podleganie takiemu ustawodawstwu nie powinno być

przerwane w okresie ostatniego miesiąca przed delegowaniem, podjęciem pracy lub działalności gospodarczej za granicą. Zwrócono uwagę, że w praktyce każdy obywatel Polski ma możliwość niezwłocznego objęcia go ubezpieczeniem zdrowotnym bądź to z tytułu pracy (działalności zarobkowej), studiowania, niezdolności do pracy, macierzyństwa lub pozostawania bezrobotnym (członkiem rodziny ubezpieczonego), również w drodze ubezpieczenia dobrowolnego, po zapłaceniu składki na ubezpieczenie. Użyte w art. 14 ust. 1 rozporządzenia 987/2009 sformułowanie "bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca" należy zatem odnosić jedynie do takiej osoby, która przed zatrudnieniem w celu oddelegowania do innego państwa członkowskiego posiada jakiegokolwiek tytuł do podlegania ubezpieczeniu, w tym także zdrowotnemu, choćby nie podlegała równocześnie ubezpieczeniu z tytułu zatrudnienia, umowy zlecenia lub prowadzenia działalności gospodarczej. Unormowanie to nie zawiera wymagania, aby dokonywać oceny na podstawie stanu z okresu ostatniego miesiąca przed delegowaniem do innego kraju, chociaż z wykładni systemowej tych przepisów wynika, że chodzi o kontynuację zabezpieczenia społecznego państwa "macierzystego" w okresie delegowania do pracy w innym kraju.

Jeszcze bardziej liberalne stanowisko zajął Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, odpowiadając na pytanie prejudycjalne Administratiwen sud - Wielkie Tyrnowo (Bułgaria) w sprawie "Walltopia" AD / Direktor na Teritorialna direkcija na Nacionalnata agencija za prihodite - Wielkie Tyrnowo (Sprawa C-451/17). W wyroku z dnia 25 października 2018 r. stwierdził, że przepisy tytułu II rozporządzenia nr 883/2004, do których zalicza się jego art. 11-16, stanowią kompletny i jednolity system norm kolizyjnych. Przepisy te mają na celu nie tylko uniknięcie jednoczesnego zastosowania kilku krajowych ustawodawstw i mogących z tego wyniknąć komplikacji, lecz również zapobieżenie pozbawieniu osób objętych zakresem stosowania tego rozporządzenia ochrony w dziedzinie zabezpieczenia społecznego - wobec braku ustawodawstwa, jakie miałyby do nich zastosowanie. Jeśli chodzi o art. 11 ust. 3 rozporządzenia nr 883/2004, ma on jedynie na celu określenie, z zastrzeżeniem art. 12-16 tego rozporządzenia, ustawodawstwa krajowego mającego zastosowanie do osób znajdujących się w jednej z sytuacji

wskazanych w lit. a)-e) tego przepisu. Gdyby sytuacja wnioskodawcy bezpośrednio przed rozpoczęciem delegowania do innego państwa unijnego nie była objęta żadnym z przypadków, o których mowa w art. 11 ust. 3 lit. a)-d) rozporządzenia nr 883/2004, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, bez uszczerbku dla innych przepisów wspomnianego rozporządzenia, gwarantujących jej świadczenia na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku innych państw członkowskich. Warunki istnienia prawa do przystąpienia do systemu zabezpieczenia społecznego nie mogą zatem pozbawiać ochrony w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, wobec braku ustawodawstwa, jakie miałyby do nich zastosowanie. W konkluzji Trybunał uznał, że artykuł 14 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, zmienionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r., należy interpretować w ten sposób, że pracownika zatrudnionego w celu oddelegowania do innego państwa członkowskiego należy uznać za osobę, która „bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca” w rozumieniu art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009, nawet jeśli pracownik ten nie miał statusu osoby ubezpieczonej na podstawie ustawodawstwa tego państwa członkowskiego bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia, o ile w tym momencie pracownik miał miejsce zamieszkania we wspomnianym państwie członkowskim, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

Uznając za relewantne stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej należało uznać, że w zaskarżonym wyroku doszło do wadliwej wykładni art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego (WE) nr 987/2009; w tym zakresie należało więc uznać skargę kasacyjną za uzasadnioną. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny oceni, czy wystąpiły przesłanki implikujące wydanie zaświadczenia A1, potwierdzającego objęcie pracownika delegowanego krajowym systemem ubezpieczeń społecznych w zakresie ustalenia, czy

zainteresowany bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia w Spółce miał miejsce zamieszkania w Polsce, czy też podlegał ustawodawstwu innego państwa w zakresie zabezpieczenia społecznego.

Na marginesie można dodać, że na podobną wykładnię prawa i celowość oczekiwania na wydanie wyroku trybunalskiego w cytowanej wyżej sprawie C-451/17 zwrócono uwagę w zdaniu odrębnym do wyroku Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie, jednak to *votum separatum* nie zostało przekazane Sądowi Apelacyjnemu wraz z aktami sprawy uchylonej do ponownego rozpoznania, wobec braku adekwatnych przepisów w tej kwestii.

Mając powyższe okoliczności na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.